

E-lawlyfr 2

CYFLWYNIAD I SYNIADAU GWLEIDYDDOL

Uned 3: Llywodraeth a Gwleidyddiaeth

CYSYNIADAU A DAMCANIAETHAU GWLEIDYDDOL

Adnodd 7

*Cenedlaetholdeb:
Nodweddion
Allweddol*

**Cyflwyniad a
Gwybodaeth Graidd**

CYFLWYNIAD

Cynhyrchwyd yr e-lawlyfr hwn er mwyn cynorthwyo disgyblion ac athrawon sy'n astudio'r cwrs Llywodraeth a Gwleidyddiaeth a hefyd i ddarparu gwybodaeth gychwynnol ar gyfer myfyrwyr israddedig. Mae'r cynnwys felly wedi'i lunio i gefnogi manyleb Safon UG ac Uwch Llywodraeth a Gwleidyddiaeth CBAC. Er bod CBAC wedi rhoi cyngor ar y deunyddiau hyn, y cyhoeddwr sy'n llwyr gyfrifol am y cynnwys.

Adran Gwleidyddiaeth Ryngwladol, Prifysgol Aberystwyth sydd wedi cynhyrchu'r deunydd ac mae rhai cyfranwyr allanol wedi cyfrannu at rai adnoddau unigol. Ariannwyd y prosiect gan y Coleg Cymraeg Cenedlaethol.

Mae'r e-lawlyfr yn ymateb i'r bwlch mewn deunydd astudio cyfrwng Cymraeg ym maes gwleidyddiaeth. Nid cynhyrchu gwerslyfr swmpus oedd y bwriad, ond yn hytrach ddatblygu adnoddau sy'n ymateb i'r angen am wybodaeth graidd, am ymarferion ar gyfer disgyblion a chanllawiau i athrawon.

Mae E-lawlyfr 2 yn cynnwys 8 adnodd astudio unigol sy'n cydfynd ag agweddau ar fanyleb Uned 3 y cwrs Llywodraeth a Gwleidyddiaeth, sef 'Cysyniadau a Damcaniaethau Gwleidyddol.' Mae tair elfen i bob adnodd:

: Gwybodaeth Graidd

: Llawlyfr Gwaith i'r Disgyblion

: Canllaw i Athrawon

Amlinellir cynnwys E-lawlyfr 2 ar y dudalen nesaf, ynghyd â gwybodaeth ynglŷn â pha agweddau ar fanyleb CBAC sy'n cael sylw yn yr 8 adnodd gwahanol.

Cyhoeddwyd yr e-lawlyfr dan drwydded Creative Commons BY-SA 4.0, sy'n eich caniatáu i'w ail-ddefnyddio a'i newid mewn unrhyw fodd, cyhyd a'ch bod yn rhoi cydnabyddiaeth briodol ac yn trwyddedu eich fersiwn ddeilliadol yn yr un modd. Mae testun llawn y drwydded ar gael yma: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

TEITL YR UNED	MANYLION Y FANYLEB SY'N CYFATEB I GYNNWYS YR UNED
Adnodd 1: Rhyddfrydiaeth: nodweddion allweddol	3.1.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 2: Rhyddfrydiaeth: ffrydiau amrywiol	3.1.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 3: Ceidwadaeth: nodweddion allweddol	3.2.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 4: Ceidwadaeth: ffrydiau amrywiol	3.2.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 5: Sosiolaeth: nodweddion allweddol	3.3.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 6: Sosiolaeth: ffrydiau amrywiol	3.3.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 7: Cenedlaetholdeb: nodweddion allweddol	3.4.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol
Adnodd 8: Cenedlaetholdeb: ffrydiau amrywiol	3.4.1 Gwerthoedd a syniadau sylfaenol

Awdur yr adnodd hwn:

Dr. Huw Lewis

GWYBODAETH GRAIDD

Cyflwyno cenedlaetholdeb

Tuedda'r mwyafrif helaeth o ysgolheigion i gytuno mai ar ddiwedd y ddeunawfed ganrif a dechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg y gwelwyd termau megis 'cenedl', 'cenedlaetholdeb' a 'hunaniaeth genedlaethol', yn dechrau cael eu defnyddio'n gyson mewn cyd-destunau gwleidyddol. Fodd bynnag, ceir anghydweld sylweddol ynglŷn â'r graddau y dylid hefyd trin y teimladau a'r syniadau a ddaeth i gael eu cynrychioli gan y termau hyn fel pethau sydd ond yn perthyn i'r cyfnod modern.

Ar y naill law, mae'r sawl sy'n arddel y dehongliad *primordaid* wedi mynnu y dylid trin cenedlaetholdeb fel ffenomen hynafol sy'n perthyn i'r cyfnod cyn-fodern. Yn nhyb y sawl sydd yn uniaethu â'r safbwynt hwn, mae cenedloedd yn unedau naturiol ac organig sy'n adlewyrchu tuedd reddfol ymhlith bodau dynol i drefnu'u hunain yn grwpiau, a hynny er mwyn magu ymdeimlad o berthyn, hunaniaeth a sicrwydd. Dadleuir bod cenedlaetholdeb yn ganlyniad anochel i'r duedd hon ac, o ganlyniad, y gellir ei olrhain yn ôl i arferion rhai o'r grwpiau a'r llwythau cynharaf un.

Ar y llaw arall, mae'r sawl sy'n arddel y dehongliad *modernaid* wedi mynnu mai ffenomen lled ddiweddar yw cenedlaetholdeb – rhywbeth a ddaeth i amlygrwydd fel rhan o'r newidiadau mawr a welwyd ar draws Ewrop o'r unfed ganrif ar bymtheg ymlaen wrth i hanes gamu o'r Oesoedd Canol i mewn i'r 'cyfnod modern'. Dyma broses a nodweddwyd gan gyfres o newidiadau pellgyrhaeddol. Heb os, y ddau amlycaf oedd datblygiad trefn economaidd oedd yn seiliedig ar gyfalafiaeth a datblygiad trefn wleidyddol oedd yn seiliedig ar y wladwriaeth sofran. Ffenomen a ddatblygodd yn sgil y newidiadau cymdeithasol, economaidd a gwleidyddol mawr hyn yw cenedlaetholdeb yn nhyb y sawl sy'n arddel y safbwynt modernaid. Dadleuir mai dim ond yn sgil amgylchiadau newydd yr oes fodern y daeth cenedlaetholdeb i fodolaeth. Cynt, byddai amgylchiadau bywyd wedi gwneud ymlediad syniadau o'r fath yn amhosib.

Fodd bynnag, er gwaethaf yr anghydweld sylweddol sydd wedi codi ynglŷn ag union wreiddiau cenedlaetholdeb, does dim amheuaeth ei fod wedi datblygu i fod yn ideoleg wleidyddol arbennig o ddylanwadol sydd, i raddau helaeth, wedi siapiro'r byd modern. Nid gormodiaeth mo hyn chwaith. Ystyrier:

- : Am oddeutu 200 mlynedd bellach, ystyriwyd mai'r genedl yw'r uned fwyaf priodol i fod yn sail i gymdeithas wleidyddol.
- : Erbyn heddiw mae cyfraith ryngwladol yn cydnabod bod gan genhedloedd, fel unigolion, hawliau sylfaenol.
- : Cafodd syniadau cenedlaetholgar eu defnyddio fel sail ar gyfer cyfiawnhau rhyfela a threfedigaethu pellgyrhaeddol
- : Roeddent hefyd yn ganolog i ymgyrchoedd gwrth-drefedigaethol ac yn sail i ymdrechion i adeiladu gwladwriaethau lles hael.

Nodweddion allweddol

Fel y bydd Adnodd 8 Cenedlaetholdeb: Ffrydiau Amrywiol yn dangos, mae cenedlaetholdeb yn draddodiad sydd wedi cwmpasu ystod eang iawn o safbwyntiau gwahanol. Ymhellach mae rhain yn safbwyntiau sydd wedi gorgyffwrdd ag amryw o draddodiadau ideolegol eraill, gan gynnwys rhyddfrydiaeth a cheidwadaeth. Eto i gyd, er gwaethaf yr ehangder hwn, erys rhai elfennau allweddol y gellir eu trin fel rhai sy'n greiddiol i wleidyddiaeth genedlaetholgar o bob math.

Y genedl

Yr egwyddor sylfaenol sy'n sail i bob ffurf ar genedlaetholdeb yw'r gred mai'r genedl yw'r uned wleidyddol greiddiol. Er hyn, mae ceisio egluro beth yn union yw cenedl, ynghyd â beth yw ei nodweddion allweddol, wedi profi'n dasg anodd iawn sydd wedi esgor ar gryn ansicrwydd.

Ar y lefel fwyaf cyffredinol, gellir diffinio cenedl fel endid sy'n dwyn ynghyd grŵp o bobl sy'n rhannu iaith, diwylliant, crefydd, arferion, traddodiadau a hanes cyffredin, ac sydd hefyd, fel arfer, yn rhannu tiriogaeth gyffredin.

Eto i gyd, ni ellir dibynnu'n llwyr ar nodweddion *gwrthrychol* tebyg i'r uchod er mwyn diffinio cenedl. Mae bron pob cenedl yn cynnwys amrywiaethau ieithyddol, diwylliannol, crefyddol neu ethnig o ryw fath Ymhellach, ceir sawl enghraifft o genhedloedd gwahanol sy'n rhannu'r un iaith neu'r un grefydd. Golyga hyn mai anodd, os nad amhosib, fyddai ceisio llunio un rhestr derfynol a diamod o feini prawf gwrthrychol i'w defnyddio er mwyn pennu pryd a ble y gellir datgan bod cenedl yn bodoli.

O ganlyniad, rhaid i unrhyw ymgais i ddiffinio cenedl gyfuno ystyriaeth o nodweddion gwrthrychol, megis iaith, diwylliant, neu draddodiadau cyffredin, gydag ystyriaeth o deimladau *goddrychol* aelodau'r genedl.

Yn ôl yr athronydd a'r hanesydd Ffrengig Ernest Renan (1823-1892), yn y pendraw yr hyn sy'n diffinio cenedl yw'r ffaith fod grŵp penodol o bobl yn deisyfu meddwl am eu hunain fel cenedl, ac yn ymrwymo i weithio gyda'i gilydd i sicrhau cydnabyddiaeth o hynny gan eraill. Fel arfer, bydd yr alwad hon am gydnabyddiaeth yn rhoi pwyslais ar ddyhead aelodau'r genedl i gael eu cydnabod fel cymuned wleidyddol unigryw, ac yn sgil hynny, i feddu ar lefel o ymreolaeth wleidyddol. Gall yr ymreolaeth hon gael ei sicrhau trwy sefydlu gwladwriaeth annibynnol, neu trwy drefniant ffederal neu gydffederal mwy cyfyngedig.

Cymuned organig

Tuedd arall sy'n gyffredin ymhlith cenedlaetholwyr o bob math yw'r gred bod cenedloedd yn gymunedau organig. Credir bod y byd wedi'i rannu'n naturiol yn gyfres o genhedloedd gwahanol, gyda phob un yn meddu ar gymeriad a hunaniaeth unigryw.

Ymhellach, naturioldeb y trefniant hwn sy'n gyfrifol am y ffaith fod pobl yn trin eu hymlyniad tuag at eu cenedl fel un sydd ag arwyddocâd eithriadol ac sy'n sefyll uwchlaw unrhyw ymlyniad tuag at endid torfol arall. Er bod mathau eraill o ymlyniadau, er enghraifft o ran dosbarth, rhyw neu grefydd, wedi bod ag arwyddocâd pwysig mewn rhai lleoliadau ar adegau penodol, hawlir bod yr ymlyniad tuag at ein cenedl yn un sy'n meddu â gwreiddiau dyfnach. Dyma ymlyniad sydd wedi goroesi dros amser ac sydd i'w ganfod ym mhedwar ban byd.

Sofraniaeth genedlaethol

Un o'r egwyddorion gwleidyddol pwysig sy'n nodweddu cenedlaetholdeb yw'r gred y dylai sofraniaeth wleidyddol (hynny yw, y grym gwleidyddol eithaf) orwedd yn nwylo aelodau'r genedl. Dyma gred a ddatblygodd yn wreiddiol yn ystod Chwyldro Ffrainc dan ddylanwad ysgrifau'r athronydd, Jean Jacques Rousseau (1712-78).

Ni fu i Rousseau gyfeirio'n uniongyrchol yn ei waith at y cysyniad o genedl, na chwaith at genedlaetholdeb. Fodd bynnag tybir bod ei bwyslais ar yr egwyddor o sofraniaeth boblogaidd wedi cynnig sail i ddatblygiad syniadol pwysig ym maes cenedlaetholdeb. Dadleuodd Rousseau na ddylai sofraniaeth orwedd yn nwylo brenin hollbwerus, fel oedd yn arferol ar draws rhannau helaeth o Ewrop ar y pryd, ond yn hytrach yn nwylo cymuned o bobl sydd wedi'i huno gan ddiwylliant

cyffredin. Dylai'r broses o lywodraethu wedyn gael ei seilio ar ewylllys gytûn y gymuned hon, sef yr hyn y cyfeiriodd Rousseau ato fel 'yr ewylllys gyffredinol'.

Yn arwyddocaol, yn ystod Chwyldro Ffrainc gwelwyd dylanwad y dadleuon hyn yn dod i'r amlwg wrth i'r chwyldroadwyr hawlio mai 'dinasyddion' oedd yn meddu ar hawliau sylfaenol oedd holl drigolion Ffrainc, yn hytrach na 'deiliaid' (subjects), ac yn sgil hynny, y dylai sofraniaeth orwedd yn eu dwylo hwy, aelodau'r genedl. O ganlyniad, arweiniodd Chwyldro Ffrainc at hyrwyddo'r syniad y dylai trefniadau llywodraethol dilys amcanu at sicrhau bod pobl oedd wedi ymdrefnu'n genedl yn medru llywodraethu eu hunain, ac yn sgil hynny daeth yn fwyfwy cyffredin i drin cenhedloedd fel yr unedau priodol ar gyfer trefnu cymdeithas wleidyddol.

Hunanbenderfyniaeth cenedlaethol

Gan fod cenedlaetholwyr o'r farn y dylai cenhedloedd gael eu trin fel unedau gwleidyddol sofran, cam naturiol wedyn yw dadlau o blaid yr egwyddor o hunanbenderfyniaeth cenedlaethol – yn fras y gred y dylai pob cenedl gael yr hawl i lunio'i dyfodol ei hun ar ei thelerau ei hun.

Tan yn lled ddiweddar, yr arfer oedd tybio bod gwireddu'r hawl i hunanbenderfyniaeth cenedlaethol yn gyfystyr â meddu ar yr hawl i sefydlu gwladwriaeth sofran annibynnol. Fodd bynnag, erbyn hyn cydnabyddir bod hefyd modd sicrhau lefel sylweddol o ymreolaeth i genhedloedd trwy gyfrwng trefniadau ffederal neu gonffederal mwy cyfyngedig.

Ymhellach, mae gwaith ymchwil diweddar gan wyddonwyr gwleidyddol yn awgrymu mai nid sefydlu gwladwriaethau sofran yn yr ystyr draddodiadol yw amcan nifer o genedlaetholwyr cyfoes chwaith. Daw hyn i'r amlwg yn astudiaethau'r gwyddorydd gwleidyddol, Michael Keating, o natur y galwadau cyfansoddiadol a gyflwynir gan y mudiadau cenedlaetholgar sy'n weithredol ar draws rhai o genhedloedd is-wladwriaethol Ewrop. Dengys Keating, nad yw nifer helaeth o'r mudiadau hyn, er gwaethaf eu pwyslais ar hunanbenderfyniaeth, yn amcanu at sefydlu gwladwriaethau annibynnol a sofran yn yr ystyr draddodiadol. Mynna fod eu hamcanion cyfansoddiadol yn fwy penagored na hynny, a'u bod yn effro i'r ffaith fod trefniadau gwleidyddol ac economaidd bellach yn cwmpasu ystod o wahanol haenau – y lleol, y cenedlaethol a'r rhyngwladol. Yn wir, hyd yn oed yn achos mudiadau cenedlaetholgar fel un yr Alban, sy'n amlwg wedi rhoi pwyslais sylweddol ar y syniad o annibyniaeth dros y blynyddoedd diwethaf, fe welir bod nifer o'r modelau o annibyniaeth a gafodd eu cyflwyno wedi cynnwys cynnal rhai cysylltiadau cyfansoddiadol (y Goron) ac economaidd (y bunt) pwysig gyda gweddill y Deyrnas Unedig.